

Við höfum námskrár en við notum þær ekki

Inngangur

Í þessari grein er ætlunin að fjalla um það sem einkennir dönsku í sem skyldunámsgrein í íslenska skólakerfinu og miða þar við tímabilið frá útgáfu fyrstu formlegu námskrárinnar 1960 til ársins 2022. Til þess að greinin verði ekki út hófi löng takmarkast yfirlit að mestu við það sem snýr að 10. bekk, eða lokaári grunnskóla, en spurningin hér að neðan verður höfð að leiðarljósi:

Hvernig er samspil ráðuneytis og stofnana á vegum ráðuneytis annars vegar og skólasamfélagsins hins vegar þegar litið er til útgáfu og innleiðingar námskrár, útgáfu námsefnis og stuðnings við starfsþróun kennara?

Byrjað verður á að fjalla um stöðu dönsku sem námsgreinar á Íslandi og inntak námskráa varðandi erlend tungumál með áherslu á dönsku. Litið verður til viðhofs til og notkunar námskrár, einkum þeirrar nýjustu frá 2013. Þá verður rætt um stöðu námsgagna og vikið að námsmati. Fjallað verður um fræðslu kennara og möguleika þeirra til innleiðingar á námskrá, og að endingu ábyrgð yfirvalda menntamála gagnvart því sem betur má fara.

1. Danska sem námsgrein á Íslandi

Danska hefur verið kennd í skyldunámi á Íslandi að einhverju marki frá því áður en fyrstu formlegu fræðslulögin voru sett 1907. Þegar skólastarf á Íslandi hófst fyrir alvöru voru námsgögn oft og tíðum á erlendum málum og ekki síst á dönsku. Í framhaldsskólum tíðkaðist að nota námsgögn í ýmsum námsgreinum á erlendum málum fram yfir síðustu aldamót, í mismiklum mæli þó. Danmörk og reyndar önnur Norðurlönd hafa verið mikilvægir áfangastaðir fyrir Íslendinga, bæði til náms og starfa. Íslendingar hafa þar átt greiðan aðgang að námi og sérhæfingu sem ekki er hægt að nálgast á Íslandi.

Eftir að Norðurlöndin hófu markvisst samstarf á ýmsum sviðum stjórnsýslu, menningar, viðskipta og menntunar, ásamt frjálssu flæði fólks innan Norðurlandanna, hefur margt áunnist sem kemur öllum þjóðunum til góða (Helsinkisáttmálinn 1962). Norðurlandasamstarfið á sinn þátt í því að aldrei hafa fleiri íslenskir ríkisborgarar verið búsettir á Norðurlöndunum, eða tæp 30 þúsund (Þjóðskrá 2018), flestir í Danmörku. Það eru 63% þeirra Íslendinga sem búsettir eru erlendis. Þá er ótalið að Norðurlöndin geyma marga vinsælustu og fjölsóttustu áfangastaði ferðaglaðra Íslendinga. Íslendingar hafa því haft næg tækifæri til að nýta sér dönskukunnáttu sína.

1.1 Viðhorf til dönsku sem námsgreinar

Danska er umdeild námsgrein, en ýmislegt bendir þó til þess að neikvæð viðhorf séu ekki eins útbreidd og stundum mætti ætla.

Árið 2010 var gerð könnun í sex grunnskólum og m.a. spurt „Hvaða viðhorf hafa unglingar til dönsku sem námsgreinar“? *Neikvæð* svöruðu 84%, *jákvæð* svöruðu 9%, síðustu 7% töldu að danska ætti ekki að vera námsgrein. Þegar spurt var „Ertu ánægð/-ur með dönskukennsluna“? voru 76% *jákvæð* en 24% *neikvæð*. Spurð um einkunnir sögðust 69% vera á bilinu 7–10 á einkunnaskalanum. Það var sem sagt ekki samhljómur milli þess sem nemendur töldu almenna skoðun og þess sem þeir gáfu upp sem sína eigin skoðun (Guðrún Tinna Ólafsdóttir 2010).

Árið 2016 tóku 436 nemendur í 10. bekk þátt í viðhorfskönnun til dönsku sem námsgreinar. Þegar tekið er saman hlutfall þeirra

sem voru hlutlausir, jákvæðir eða mjög jákvæðir gagnvart dönsku, reyndust 74% í þeim hópi, eða þrír af hverjum fjórum (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir 2018). Þessi niðurstaða hlýtur að benda til þess að ekki séu allir neikvæðir gagnvart dönsku.

1.2 Breytingar á magni og forgangi dönskukennslu

Enn heyrast raddir sem vilja dönsku burt úr skólakerfinu og telja tímaskökkju að kenna tungumál gömlu nýlenduherranna. Eimir þar eftir af síðnýlenduhugsun (d. *postkolonialisme*) meðal þeirra sem ganga þar harðast fram, þrátt fyrir að trúlega hafi aldrei fleiri Íslendingar verið búsettir í Danmörku og á öðrum Norðurlöndum, aldrei fleiri stundað þar nám og aldrei fleiri heimsótt landið reglulega.

Þeir eru líka til sem vilja efla hlut dönskunnar, ekki síst þegar Norðurlandasamstarf er til umræðu. Stjórnmalamenn eiga það til að tala um að danska sé mikilvæg og nauðsynlegt sé að sem flestir geti notað dönsku sér til gagns, en hafa reyndar sjaldnast fylgt því eftir á nokkurn hátt. Ungliðar Norræna félagsins á Íslandi, Ung norræn, hvetja til breyttra áherslna í dönskukennslu og telja það skyldu stjórnvalda að standa vörð um að Íslendingar verði ekki eftirbátar í norrænu samstarfi (Nordisk Ministerråd, Vision 2030).

Svo aftur sé vikið að könnun sem gerð var meðal nemenda í 10. bekk, voru nemendur spurðir hvers konar viðfangsefni þeir myndu kjósa sér. Flestir nefndu þjálfun í talmáli en létu líka í ljósi eindregnar óskir um nýtt námsefni og breytta kennsluhætti (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir 2018).

Danska er nú annað erlenda tungumálið sem kennt er í grunnskólum á eftir ensku. Dönskukennsla hefst víðast hvar í 7. bekk. Tímafjöldi til dönsku- og enskukennslu er föst sameiginleg stærð (Þórhildur Oddsdóttir 2019) og skólum nokkuð frjálst að skipta henni milli tungumálanna. Það þýðir að fjöldi kennslustunda í dönsku er ekki sá sami í öllum skólum. Óformleg könnun (Þórhildur Oddsdóttir 2019) gerð 2015 í 90 grunnskólum sýndi að danska fær að meðaltali tæplega 40% þeirra tíma sem ætlaðir eru til tungumálakennslu og enska rúmlega 60%. Þykir þarna ólíku saman að jafna þar sem enska hefur það forskot á dönsku að vera mjög svo lifandi í samfélaginu, s.s. í ýmsum miðlum, tónlist, myndefni og

tölvuleikjum. Þótt þessir þættir séu í takmörkuðum mæli í námskrá beggja tungumála, dylst engum að enska á mun greiðari aðgang að nemendum en danska utan kennslustofunnar.

2. Námskrár í erlendum tungumálum

Við gildistöku fræðslulaga frá 1946 var í fyrsta sinn gert ráð fyrir útgáfu námskrár og reglugerða henni tengdar (Almenningsfræðsla á Íslandi 2008). Fyrsta námskráin var þó ekki gefin út fyrr en 1960 en síðan hafa komið út fimm námskrár. Lög um grunnskóla frá 2008 (Grunnskólalög 2008), kveða á um hvert innihald námskrár skuli vera. Í grein 25 er gerð grein fyrir markmiðum náms sem birt eru í aðalnámskrá grunnskóla:

Í aðalnámskrá skal skilgreina þekkingar- og hæfniþætti á hverju námssviði. [...] Í aðalnámskrá skal setja ákvæði um inntak og skipulag náms í íslensku, íslensku sem öðru tungumáli eða íslensku táknmáli, stærðfræði, ensku, dönsku eða öðru Norðurlandamáli [...].

Sá hluti aðalnámskrár sem sérstaklega lýtur að erlendum tungumálum hefur tekið nokkrum breytingum á þeim 53 árum sem liðin er frá fyrstu námskrá til þeirrar nýjustu. Þær eru misjafnlega ítarlegar og helstu áherslur taka mið af því sem telst til nýbreytni á hverjum tíma. Námskrár í dönsku endurspeгла að hluta til fræðilegar áherslur sem ríkjandi hafa verið í tungumálanámi og -kennslu hvers tíma á alþjóðavettvangi.

Tafla 1. Yfirlit yfir helstu hugmynda- og aðferðafræðilegar áherslur í námskrám

1960 ¹	1976	1989	1999	2007	2013
Talþjálfun með beinu aðferðinni.	Færniþættir kynntir með áherslu á talað mál með hlusta-tala aðferðinni (e. <i>audio-lingual</i>).	Áhersla á a) að geta tjáð sig á eðlilegum hraða, á lipurri og nokkuð rétttri dönsku, b) að skilja talað mál ef talað var hægt og skýrt, c) vitund um ólíkar lestrar-aðferðir.	Áhersla á a) raunverulega málnotkun og þjálfun orðaforða. b) að samþætta færniþætti (lestur, hlustun, tal, ritun) þegar unnið er með málið.	Markmið náms eru nánast þau sömu og í námskrá frá 1999. Loka-markmið bera þó keim af hæfnilýsingum CEFR2 sem, ásamt evrópsku tungumálamöppunni (ETM3), eru kynntar í inngangi.	Áhersla á a) hæfni án tillits til aldurs, b) einstaklingsmiðað nám byggt á CEFR, c) markvissa vinnu með náms-aðferðir, d) ígrundun, e) nemenda-sjálfstæði, f) sjálfsmat, g) virkt leiðsagnar-mat. Hæfni-rammi kemur í stað markmiðs-lista.

Allar námskrárnar mæla fyrir um talþjálfun og að tungumálið skuli notað við fjölbreyttar aðstæður. Inntak og þyngdarstig námsins á að höfða til unglunga og fjalla um nánasta umhverfi þeirra og reynsluheim (jafnvel bent á ‚dönsku blöðin‘ í þessu samhengi). Námið á að vera merkingarbært og áhugavert jafnframt því sem nemendur kynnst síðum, venjum og menningu Dana.

Fimm af sex námskrám nefna sérstaklega í inngangi að tilgangur með námi í dönsku sé meðal annars að viðhalda og efla tengsl við Norðurlönd og stuðla að því Íslendingar eigi greiða leið að sameiginlegum markaði menntunar og atvinnu á öllum Norðurlöndum. Í því sambandi er hvatt til þess að nemendur fái fræðslu um Svíþjóð,

1 Eldri námskrár er því miður ekki að finna á einum stað. Leitað var fanga hjá menntamálaráðuneyti, Þjóðarbókhöfðu og bókasafni Menntavísindasviðs.

2 Sjá heimildalista.

3 Sjá heimildalista.

Noreg og Finnland, og enn fremur innsýn í þau líkindi sem eru með sænsku, norsku og dönsku. Að öðru leyti er ekki kveðið á um efnislegt innihald námskrárinnar.

2.1 Ekki nóg að semja og gefa út námskrá

Námskrá stendur ekki ein, hversu góð sem hún annars kann að vera. Samhliða útgáfu hennar verður að kynna hana skólasamfélaginu, því námskránni er ætlað að birta væntingar yfirvalda til skólustarfsins. Aðstoð og eftirfylgni felst meðal annars í fræðslu, ráðgjöf og/eða námskeiðum sem varða nýjungar í námskrá. Kennarar og skólastjórnendur þurfa tíma til að kynna sér námskrána og vinna saman að innleiðingu. Einnig má undirstrika að námsefni þarf að vera í takti við áherslur námskrárinnar. Sé það ekki í boði missir námskráin slagkraft. Framfarir og innleiðing nýrra kennsluhátta nær þá ekki fram að ganga og engin framþróun verður í kennsluháttum og hugmyndafræðilegri vitund. Eins og fram kemur í upphafi kaflans er lögbundið að gefa út námskrá handa skólum. Íðulega hefur liðið langur tími frá útgáfu námskrár þar til nýtt námsefni lítur dagsins ljós. Til að ná fram ákvæðum námskrár þarf nýtt námsefni að fylgja strax í kjölfarið.

Menntamálaráðuneyti stendur fyrir gerð og útgáfu námskráa og stofnanir á vegum þess sjá um útgáfu námsefnis sem á að tengjast og styðja við áherslur hverrar námskrár.

2.2 Námskráin 2013

Evrópskur viðmiðunarrámmi tungumála er kennslufræðilegur grunnur námskrárinnar frá 2013, bæði hvað uppbyggingu og kennslu fræðilegar áherslur varðar. Þar eru hæfniviðmið sett í öndvegi ásamt því að hvetja nemendur til að beita námsaðferðum meðvitað, ígrunda og meta eigin námsframvindu. Hæfnirámmi námskrár í erlendum tungumálum er þrauthugsaður kennslu- og aðferðafræðilegur grunnur náms og kennslu byggður á áratugalöngum rannsóknum og prófunum sem eiga sér birtingarmynd í Evrópurámmnum (Council of Europe 2004). Matsviðmið eru hins vegar unnin upp úr hæfniviðmiðum hvers stigs og tilgangurinn er að kanna hver raunveruleg *staða*

einstakra nemenda er. Matið gengur ekki út á aflokin verkefni eða skyndipróf vetrarins, heldur hvaða hæfni nemandinn getur sýnt fram á. Í hvaða mæli getur hann svarað, tekið þátt í eða átt frumkvæði að samskiptum? Hvernig og hversu vel bregst hann við skilaboðum eða miðlar því sem hann hefur lesið eða heyrt? Nemandi sem býr yfir góðri hæfni á þriðja stigi í einhverjum færniþætti getur fengið lægra mat fyrir einstakar úrlausnir hafi viðkomandi ekki vandað til verka.

Námskráin fyrir erlend tungumál hefur hæfniþrep Evrópurammanis að fyrirmynd. Í því ljósi er eðlilegt að sami viðmiðunarrámmi sé notaður til að lýsa hæfni einstaklings í hvaða tungumáli sem er. Lýsingar á hæfni (hæfnilýsingar) gilda fyrir öll tungumál því að námsferlið er það sama, hvert sem tungumálið er. Í námskránni eru hæfnilýsingar fyrir þrjú stig. Fyrsta og annað stig samsvara því sem nefnt er hæfniþrep A1-A2 í Evrópurammanum. Þriðja stigið svarar til þeirrar hæfni sem liggur á mörkum hæfniþrepa A2-B1, líka nefnt A2+. Stigin þrjú í námskránni eru ekki bundin ákveðnum bekkjum eða árgöngum þar sem nemendur í hverjum árangri geta verið á ólíku stigi eða hæfniþrepi innan hvers færniþáttar. Þetta krefst þess að kennsluhættir og námsgögn komi til móts við þessar fjölbreyttu og ólíku þarfir. Nemandi með góða hæfni í lestri og lesskilningi býr ekki endilega yfir sömu hæfni til að tala/tjá sig munnlega. Nemandi getur einnig búið yfir hæfni umfram þá sem hæfnilýsingar námskrár bjóða upp á (sprengt skalann), t.d. nemendur sem hafa tengsl við og /eða hafa dvalið í landi þar sem markmálið er talað.

Danska	1 stig (A1) Byrjandi	2 stig (A2) Komin áleiðis	3 stig (A2+) Nálgast sjálfstæða málnotkun
Hlustun			
Lesskilningur			
Samskipti			
Frásögn			
Ritun			
Menningarläsi			
Námsvitund			

Mynd 1: Dæmi um hugsanlega hæfni nemanda á hverju hæfnisviði

Mynd 1 sýnir lista yfir sjö hæfnisvið námskrárinnar: skilningur á mæltu máli (hlustun), lesskilningur, samskipti (samtal), frásögn (eintal), ritun, menningarlausni og námsvitund. Myndin sýnir einnig dæmi um hvaða hæfni ímyndaður nemandi gæti búið yfir á hverju hinna sjö hæfnisviða.

Þessi ímyndaði nemandi hefur náð mestri hæfni í lestri en minnstri í ritun. Hæfni í samtali/samskiptum er heldur ekki mikil. Vel má ímynda sér að þessi nemandi fái betri mynd af eigin stöðu í náminu og eigi þess vegna auðveldara með að setja sér markmið út frá mynd sem þessari, heldur en ef hann hefur fengið einkunnina 7 á prófi. Í næsta kafla verður gerð tilraun til að skýra hvað býr að baki námskrá frá 2013 og þar með auðvelda lesendum að skilja hvað það er sem hefur staðið skólafólki fyrir þrífum við innleiðingu námskrárinnar.

2.3 Frá markmiðum til hæfniviðmiða. Innleiðing námskrár 2013 – hvernig tókst til?

Stefnur og straumar sem hafa verið ríkjandi í tungumálanámi og -kennslu á hverjum tíma á að endurspegla í námskrám en misjafnt er hversu vel þær hafa ratað inn í kennslustofur. Eins og nefnt hefur verið verður að fylgja nýjungum sem kynntar eru í námskrá eftir í menntun og starfsþróun kennara, í námsgögnum og markvissum kennsluleiðbeiningum. Svo virðist sem skólarnir hafi ekki fengið þær upplýsingar og fræðslu sem þarf til að námskrá efli þekkingarvitund þeirra. Það kemur glöggt fram í skýrslu um innleiðingu aðalnámskrár 2013 (Menntamálaráðuneyti 2020) að engin eftirfylgni hefur verið með útfærslu innleiðingar í einstökum skólum. Óöryggi, tíma-skortur, fjárskortur, óvissa og úrræðaleysi eru orð sem kennarar notuðu innan rýnihópa til að lýsa ástandinu (Menntamálaráðuneyti 2020). Skólasamfélaginu tókst ekki að nýta tækifærið sem gafst með námskránni til að skapa vettvang til að aðlaga kennsluhætti því sem áratugalangar rannsóknir og margreyndar aðferðir hafa skilað víða erlendis.

Eitt helsta áhyggjuefni kennara í dönsku hefur verið að sama námskrá gildi bæði fyrir dönsku og ensku. Sýnir það glöggt að þarna hefur skort á nauðsynlega fræðslu til að skýra hvað liggur að baki þessu

fyrirkomulagi, koma því til skila í skólasamfélaginu og tengja við CEFR. Það virðist einnig ljóst að margir hafi setið fastir í hugtökum og hugmyndafræði eldri námskráa og ekki náð utan um þann mun sem er á *markmiði* og *hæfniviðmiði*. Hér er vitnað til erindis (nokkuð stytta) sem stjórn Félags dönskukennara sendi til menntamálaráðuneytis og var síðar birt á Facebook-síðu FDK 8. september 2018.

Stjórnin telur óraunhæft að hafa sömu hæfniviðmið í dönsku og ensku. Í grunnskólum er algengt að byrjað sé að kenna ensku í 2.–5. bekk og að byrjað sé að kenna dönsku í 7. bekk. Enska er alls staðar í umhverfinu, t.d. í tónlistinni, í tölvum og í kvikmyndum. Danskan aftur á móti heyrst sjaldan í nánasta umhverfi nemenda.

Stjórnin furðar sig á hve mikið hærra enskunni er gert undir höfði og því sýndur lítill skilningur í námskrá hve mikið forskot nemendur yfirleitt hafa í ensku.

Í hæfniviðmiðum er gert ráð fyrir að þeim verði skipt í þrennt. Þegar nemandi hefur lokið 1/3 af náminu á hann að hafa náð viðmiðum á fyrsta stigi. Í enskunni eru nemendur búnir að læra ensku að minnsta kosti tveimur árum lengur en dönsku og viðmiðin þess vegna ósamngjörn og óraunhæf. Sama á við stig 2 og 3.

Með annars konar nálgun við útgáfu námskrárinnar hefði mátt forðast misskilning og neikvæð viðhorf. Eitt helsta verkefnið sem fylgdi námskránni út í skólana var að hver skóli skyldi vinna matslýsingar fyrir sínar námgreinar og matskvarðann ætti að vera hægt að setja undir fjóra bókstafi: A, B, C og D. Má skilja að þessar matsáherslur hafi yfirskyggt þá kennslufræðilegu kosti sem námskráin leggur upp með. Í fyrrnefndri skýrslu kemur fram að „[s]kilningur á matsviðmiðum er takmarkaður og áhyggjur eru af ósamræmi milli skóla og námsgreina innan sama skóla“ (Mrn. 2020).

Námsgögn eru einn af þeim þáttum sem mikilvægt er að fylgi útgáfu námskrár hverju sinni. Nýtt grunnefni fyrir 10. bekk hefur ekki verið gefið út síðan 2009. Þrátt fyrir endurútgáfur og einhverjar viðbætur stenst námsefnið engan veginn þær kröfur sem gerðar eru í námskrá frá 2013. Nýtt efni kom út 2017 fyrir 8./9.

bekk en ekki sjást þess merki að námskráin leiki þar það hlutverk sem henni er ætlað (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir 2022; Þórhildur Oddsdóttir 2022).

3. Námsgögn

Þegar lítið er yfir farinn veg sést að á 100 árum hefur innihald námsefnis til dönskukennslu á Íslandi, líkt og annars staðar, þróast frá því að vera menningarmiðlun (bókmenntir, listir, saga og landafræði) fyrir þröngan hóp nemenda sem áttu þess kost að stunda bóklegt nám. Við tók tímabil með áherslu á *blusta-tala* aðferðinni þar sem megininntakið var, eins og við mátti búast, daglegt líf (Neuner 2003, 19-20; Risager 2018). Spyrja má hvort áframhaldandi þróun hafi skilað okkur námsefni sem efnislega er hlutlaus sambræðingur eins og Nordkvelle og Tvette (2010) halda fram. Í þessu tilliti er lögð áhersla á það sem er líkt í stað þess sem er ólíkt tilveru málnemans miðað við daglegt líf á heimavelli markmálsins (Eide 2014, 69; Brynhildur Anna Ragnarsdóttir 2022).

Í anda námsefnis sem gefið er út fyrir alþjóðlegan markað er meginhluti námsefnis í dönsku, sem nú er notað í íslenskum grunnskólum, óstaðsett (d. *deterterritorialiseret*). Textarnir lýsa aðstæðum sem geta átt sér stað hvar sem er í hinum betur megandi vestræna heimi og snúast fyrst og fremst um áhyggjulausa unglunga sem ganga í skóla, búa heima, taka þátt í skipulögðu frístundastarfi og hafa svipaða framtíðarsýn. Lesandinn sér unglungana sem fyrir koma í textunum með augum fullorðinna, en lítið fer fyrir vandamálum, reynslu og draumum unglunganna sjálfra.

Tengsl námsefnisins við Danmörku eru lítil. Textar og tungutak tengist takmarkað sérstöðu landsins, menningu, sögu, síðum eða öðru sem talist getur hagnýtt fyrir málnema þegar komið er þangað sem markmálið er notað. Fátt í efninu er til þess fallið að nemendur geti speglað eigin veruleika í menningu markmálsins og þroskað sig sem heimsborgara (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir 2022). Þrátt fyrir áherslur í námskrám á mikilvægi þess að danska sé almennt lykill Íslendinga að samfélagi Norðurlanda fær umfjöllun um þau lönd takmarkað rými í námsefni sem gefið er út af menntamálayfirvöldum.

Krafan um að nýta dönsku sem brú til að kynna skyldleikann við norsku og sænsku er ekki tekin alvarlega í því námsefni sem í boði er, þrátt fyrir að skandinavísku málin komi fyrir í hæfnilýsingum um menningarläsi í gildandi námskrá frá 2013.

3.1 Hlutverk og mikilvægi námsefnis

Námsgögn eru helsta stöð kennarans sem er að hefja kennsluferil sinn sem og þeirra kennara sem hafa allt of mikið á sinni könnu, ýmist sem bekkjarkennarar eða sem hluti af fámennu kennaraliði í fámennum skóla. Margir eru einyrkjar hver í sínum skóla og ekki hlaupið að því að finna nauðsynlegan stuðning frá sérstökum fagaðila eða jafningja.

Þrennt hefur einkum staðið framþróun í dönskukennslu fyrir þrifum. Í fyrsta lagi má nefna að nýtt námsefni (grunnefni) fyrir 10. bekk hefur ekki verið gefið út síðan 2009. Þá má hér undirstrika að útgáfa námskrár fyrir grunnskóla og útgáfa námsgagna helst engan veginn í hendur. Í þriðja lagi er fagleg miðja, sem gegna hefði átt lykilhutverki við innleiðingu námskrár 2013, ekki fyrir hendi.

Námsefni hlýtur að miða að því að nemandi nái tiltekinni hæfni og geti nýtt sér þessa hæfni í samskiptum og þekki aðferðir til þess virkja þessa hæfni. Í námskrám frá 2007 og 2013 er lögð áhersla á að þjálfna námsvitund nemenda (d. *metakognition*) og var hæfnisviði námsvitundar bætt við hæfniramma námskrár 2013.

Hvað er það sem einkennir námsgögn, sem æskilegt er að vinna með í dönskunámi, þegar litið er til Evrópurammans? Algengast er að nemendur kynnist dönsku í 7. bekk. Við upphaf 7. bekkjar eru þeir á hæfnistigi A1 (eða jafnvel á forstigi A1) og eru þá að hefja gönguna eftir hæfniviðmiðum á 1. stigi námskrárinnar (bls. 125). Þegar námsefni er samið (eða útbúið) er mikilvægt að hafa í huga aldur og þroska nemenda, ásamt því að taka mið af því hvar þeir eru staddir í tungumálanáminu. Nemendur í 10. bekk eru 15–16 ára, flestir væntanlega komnir áleiðis á hæfnistigi A2, sumir styttra, aðrir lengra.

Hugtakið rými (d. *domain*) er í evrópska viðmiðunarrammanum notað yfir mismunandi rými hins daglega lífs. Hvert hinna fjögurra

skilgreindu rýma nær til ákveðinna viðfangsefna (og orðaforða) og vægi þeirra er breytilegt í námsefninu eftir því hvernig hæfni mál-nema vindur fram eins og sýnt er í töflu 2.

Tafla 2. Hlutfall hvers rýmis í viðfangsefni hæfniþátta A2 og B1

Rými (domain)	A2	B1	Efnisflokkar/viðfangsefni
Persónulegt rými	50%	25%	Fjölskylda, vinir, frítími, heimilið, gæludýr, algengir hlutir/tæki
Opinbert rými	40%	50%	Hið opinbera, fólk, stunda félagslíf, frí, atburðir, innviðir samfélags
Menntunarrými	10%	20%	Skólinn og allt sem honum er tengt
Atvinnu- og sam-félagstengd rými	0	5%	S.s. samfélag fullorðinna á vinnumarkaði

Til viðbótar þeim rýmum sem sýnd eru í töflu 2 er mikilvægt að tiltaka ákveðin leiðarhnoð viðvíkjandi þeim textum sem nota skal í tungumálakennslu:

- Þeir þurfa að vera raunhæfir og tengjast umhverfi/samhengi nemandans
- Þeir þurfa að vera hæfilega langir og vera merkingarbærir
- Þeir þurfa að flæða vel þegar þeir eru lesnir eða hlustað er á þá
- Orðaforði og setningagerð verður að taka mið af markhópi og getu hans

Það er mikilvægt að nemendum bjóðist sem oftast skapandi og fjöl-breytt vinna með málið, þar sem þeir segja frá sjálfum sér, daglegum athöfnum og áhugmálum (Risager 2022). Það er einnig mikilvægt að leiða hugann að því hvaða orðaforði er heppilegur fyrir nemendur á hæfniþrepi A1–B1.

Samkvæmt sérfræðingum í orðaforðarannsóknum ættu nemendur á hæfnistigi A2 aðallega að vinna með orðaforða sem tilheyrir 2000 algengustu orðum tungumálsins (Stæhr 2019) og þess utan að sjá og nota þessi orð, endurtekið í ólíku samhengi, til að geta tileinkað sér þau (Henriksen 1999). Til þess að svo megi verða þarf námsefnið að innihalda leiðir og stuðning fyrir nemendur til að virkja orðaforðann, hvort sem um er að ræða í viðtöku (hlustun, lestri) eða málnotkun (tali og ritun).

Námsefni 10. bekkjar býður ekki upp á þessa þætti í þeim mæli sem til þarf. Við greiningu á orðaforða námstextans í EKKO kemur fram að orðaforðinn er tilviljanakenndur og um 60% orðaforðans kemur aðeins einu sinnir fyrir í bókinni. Liðlega 34% orðaforðans tilheyrir 2000 algengustu orðum dönskunnar. Orðin eru fá og koma ekki nægilega oft fyrir til að nemendur geti nýtt sér þau til gagns. Tæplega 25% orðaforðans telst til tíðni sem er lægri en 10.000, sem þýðir að þessi hluti orðaforðans er sjaldgæfari í dönsku en 10.000 algengustu orðin (Þórhildur Oddsdóttir 2022). Í reynd þýðir það að allt of mörg sjaldgæf orð eru notuð í bókinni, oft löng og margsamsett. Orð eins og hér er lýst reynast mörgum nemendum á þessu stigi ofviða. Þau gegna því engum tilgangi og eru þess vegna ekki til þess fallin að auka hróður dönsku sem námsgreinar. Í stuttu máli er það námsefni sem í boði er handa 10. bekkjum úr takti við námskrá og nýrri rannsóknir, sem hefur í för með sér að nemendur skortir þann orðaforða sem þeir þarfnast í raunverulegum samskiptum miðað við aldur þeirra og áhugamál.

3.2 Langtímaáhrif landsprófs og samræmdra prófa

Gamla landsprófið og samræmd próf, m.a. í dönsku, á lokaári grunnskóla frá 1946 til 2008 höfðu áhrif á kennsluhætti og verkefnaval í ríkkari mæli en ákvæði námskrár. Þetta fyrirkomulag leiddi til þess að gömlum kennsluáferðum var viðhaldið, sem síðan stóðu í vegi fyrir því að nýjar hugmyndir festu rætur. Viðfangsefni í náminu, eins og þau birtast í námsefni í dönsku, bera enn þann dag í dag sterkan keim af prófverkefnum samræmdra prófa þar sem áhersla er lögð á að tölulegt mat sé fljótunnið.

Til að gæta sannmælis á þetta ekki aðeins við um Ísland. Stór hluti viðfangsefna í útgefnu námsefni í tungumálum fyrir þennan aldur er upphaflega hugsaður sem prófþættir (CEFR 2004). Því fer hluti námstíma nemenda í að takast á við verkefni sem byggja á leitarlestri til að komast í gegnum texta, sem tryggir engan veginn að nám fari fram, nema meira krefjandi verkefni fylgi í kjölfarið. Þá má horfa til þess að þrátt fyrir þá miklu áherslu sem lögð er á talað mál í öllum námskrám hafa munnleg próf aldrei verið hluti af samræmdum prófum. Það má leiða líkur að því að munnleg færni hafi

mætt afgangi í kennslunni og því hafi aldrei orðið til sá hvati sem þarf til að byggja upp nauðsynlega hæfni í talmáli.

4. Kennarar í dönsku

Frá upphafi vega hefur dönskukennsla verið á hendi fjölskrúðugs hóps bæði lærðra og leikra, og svo er enn. Því fer fjarri að faglegur undirbúningur allra þeirra sem sinna dönskukennslu geti staðist þær kröfur og væntingar námskrár sem taldar eru upp hér að framan. Ekki liggur fyrir opinber hæfnilýsing fyrir tungumálakennara, þ.e. hvaða hæfni og þekkingu þeir eiga að hafa umfram það sem gert er ráð fyrir í undirstöðumenntun grunnskólakennara. Þegar rýnt er í námskrána frá 2013 koma í ljós margþættar kröfur til tungumálakennara.

Áhugavert er að bera saman undirliggjandi kröfur til kennara í nágildandi námskrá og vefrit sem ætlað er nemum í tungumálakennslu. Vefritið EPOSTL (Council of Europe 2007) inniheldur gagnlegar leiðbeiningar um hvernig megi ígrunda og leggja mat á eigin þekkingu og hæfni sem nauðsynleg er þeim sem kenna tungumál. Í samanburðinum hér á eftir vísa tölur í svigum til blaðsíðna í námskrá 2013, þar sem fram koma faglegar væntingar til kennara.

1. Góð fagleg þekking og færni í markmálinu sem tekur m.a. til eftirtalinna atriða:
Nemendur og kennarar noti erlenda málið í samskiptum í kennslustofunni (133), þannig að nemendur kynnist raunverulegri málnotkun (132) sem krefst þekkingar á málkerfi og orðaforða sem eru undirstöðuþættir hvers tungumáls (133). Í byrjendakennslu skal lögð áhersla á hlustun og talað mál (133).
2. Góð þekking á kennslufræði tungumála og inntaki tungumálakennslunnar:
Kennari taki mið af fyrri kunnáttu nemenda, þekki kennsluaðferðir, námsefni og matsaðferðir (122), geti aðlagð viðfangsefni og kennsluhætti að aldri og þroska nemenda (132), geti notað fjölbreytni í skipulagi og útfærslu kennslunnar (132), nýti upplýsinga- og samskiptatækni í kennslu (134).
3. Þekking á námskrá og námskrárgerð:
Kennari þarf að vita að lög kveða á um að í námskrá skuli sett

ákvæði um inntak og skipulag náms (124), geta aðstoðað nemendur við að skilja viðeigandi hæfniviðmið (132), geta samþætt tungumál við aðrar námsgreinar eða námssvið (135).

Á árum áður var nokkuð algengt að dönskukennarar á unglingastigi hefðu BA-próf í grein og viðeigandi kennsluréttindi, þótt ekki væri gerð krafa þar um. Þegar kennaranám var aukið í fimm ára meistaranám var sett í reglugerð 2009 að minnst 120 einingar af 300 í M.Ed. námi skyldu vera í faggrein (dönsku). Lög frá 2019 um kennaramenntun og leyfisbréf innihalda ekki sömu skýru kröfur um einingafjölda í faggrein. Það liggja ekki fyrir nýlegar upplýsingar um fagmenntun allra sem sinna dönskukennslu, en nokkuð ljóst er að þar er að finna mikla breidd. Þarf þar ekki að líta til annars en að víða eru kennarar settir í dönskukennslu til lengri eða skemmri tíma án þess að þeir hafi nokkra fagmenntun í greininni. Við innleiðingu námskrárinnar 2013 kom í ljós óuppfyllt nauðsyn á stuðningi og ráðgjöf til þeirra sem sjá skyldu um innleiðingu námskrár úti í skólum. um gerð námskrár. Í þessu sambandi má geta þess að danskir farkennarar hafa verið í íslenskum grunnskólum um 25 ára skeið. Eftir þeim er haft að nemendur séu látnir lesa texta og vinna í vinnubækur og tali nær aldrei dönsku í tímum. Af því leiðir að lítil umræða verður um textana sem lesnir eru og engar samræður almennt þar sem málið er notað. Farkennurum þykir lítil áhersla lögð á virkni, sjálfstæði og ábyrgð nemenda á náminu og lítið gert til að þroska námsvitund þeirra (Birna M. B. Svanbjörnsdóttir o.fl. 2006).

4.1 Stuðningur við kennara í dönsku og möguleikar þeirra til starfsþróunar

Frá 1968 til 1996 áttu kennarar vísan stuðning til endurmenntunar frá námstjórum sem störfuðu innan skólarannsóknadeildar og síðan skólaþróunardeildar. Þessar deildir áttu í nánú samstarfi við menntamálaráðuneyti, sem var kostur við innleiðingu og eftirfylgd nýrra námskráa, gerð námsefnis og fræðsluefnis fyrir kennara og umsjón með starfsþróun þeirra. Við tilflutning grunnskólans frá ríki til sveitarfélaga sleppti ríkisvaldið hendi af framkvæmd kennslu en gerð námskráa og námsgagna var eftir sem áður á ábyrgð ráðuneytisins.

Þessar breytingar urðu til þess að sá stuðningur og ráðgjöf sem verið hafði fyrir hendi frá 1966 þegar *Skólarannsóknnum* var komið á legg hvarf með öllu (Gerður G. Óskarsdóttir 2018).

Í skýrslu (Mrn. 2020) sem unnin var að beiðni mennta- og menningarmálaráðuneytis 2021 var kallað eftir stuðningi við skólustjórnendur og kennara með því að fá sérfræðinga til að vinna með hæfni- og matsviðmið næstu tvö ár. Jafnframt var óskað eftir námsgögnum sem styðja aðalnámskrá og frekari innleiðingu. Einnig er bent á að framboð á námsgögnum sem tekur mið af hæfnimiðaðri aðalnámskrá þurfi að auka, og efla fræðslu um notkun þeirra í kennslu.

Eftir að námstjórastarfið var lagt af hafa kennarar saknað faglegrar miðju sem hægt er að sækja í upplýsingar er varða fagið og kennsluna. Síðan 1996 hafa kennarar einungis átt kost á tilfallandi endurmenntun eða starfsþróun. Annað hvert ár er í boði námskeið í Danmörku fyrir grunnskólakennara. Þessi námskeið eru hluti af Samstarfssamingi Íslands og Danmerkur (Mrn. 2019) um stuðning við dönskukennslu og að hluta til styrkt af íslensku fé. Árleg námskeið á vegum STÍL, samtaka tungumálakennara, eru ætluð öllum tungumálakennurum án tillits til starfsvettvangs. Þau eru haldin innanlands og gjarnan fengnir erlendir fyrirlesarar til að fjalla um efni sem hæst ber á fagsviðinu hverju sinni. Hér er um að ræða endurmenntun sem spröttin er úr grasrótinni.

Á árunum 2004–2008 setti menntamálaráðuneytið á laggirnar viðbótarnám fyrir starfandi kennara „Tungumálanám og tungumálakennsla á nýrri öld“ (30e) í tengslum við endurskoðun á námskrá 2007 og var ætlað að kynna helstu áhersluatriði námskrár og vera stuðningur við kennara í breytingarferli. Einnig voru í boði námskeið á háskólastigi til að efla tungumálakunnáttuna. Kennarar voru jafnframt hvattir til nýta mögulega styrki til að sækja námskeið erlendis til að auka færni í málnotkun eða aðra þætti tungumálanáms eða -kennslu. Þessi tilboð um endurmenntun eru þó afar brotakennd og ómarkviss.

Fyrir fáum árum var í boði nám fyrir starfandi kennara á Menntavísindasviði. Undirritaðar hafa ekki haft af því spurnir hvort eða hvernig það hefur nýst tungumálakennurum.

4.2 Utanaðkomandi stuðningur við dönskukennslu á Íslandi
Danir hafa stutt dönskukennslu á Íslandi með ýmsu móti. Þeim stuðningi má skipta í tvennt:

- *Danskt-íslenskt samstarfsverkefni um stuðning við dönskukennslu á Íslandi* (Mennta- og barnamálaráðuneyti 2021), sem hefur það að markmiði að: styðja við dönskukennslu í íslenskum skólum með sérstöku tilliti til munnlegrar færni; miðla danskri menningu í íslenskum skólum; auka áhuga á dönsku og vitund um mikilvægi kunnáttu í erlendum málum fyrir Íslendinga. Í þeim samningi er fólgin lektorsstaða við Menntavísindasvið, tveir farkennarar í grunnskóla á ári hverju og námsferðir íslenskra dönskunema á háskólastigi til Danmerkur.
- *Sendikennari í dönsku við hugvísindasvið*, ráðinn til þriggja ára í senn.

Til viðbótar eru ýmis

- *Námskeið og verkefni* kostuð af Norrænu ráðherranefndinni, Norrænufélögunum og Nordplus. Má þar nefna samnorræn námskeið á vegum Nordspråk, Sprogpiloter og efnisveitur eins og Norden i skolen, Islex, o.fl.

Ljóst er að Norðurlöndin sýna í verki að þeim er í mun að Íslendingar geti verið virkir þátttakendur í norrænu samstarfi og geti notið þeirra friðinda sem felast í aðgengi að menntun, atvinnu og félagslegum réttindum.

Nemendur í 10. bekk hafa látið í ljósi að þeir sjái ávinning af því að hafa Norðurlandamál sem skyldunám en þeir vilji sjá breytingar á áherslum í kennslu (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir 2018). Sama má segja um fyrrgreindar óskir Ungra norrænna (Mbl. 24/6 2021), sem ætla má að séu sprottnar af reynslu þeirra af Norðurlandasamstarfi.

Samantekt og lokaorð

Hér hefur verið fjallað um dönsku sem námsgrein og viðhorf til greinarinnar. Danska á sér sína málsvara meðal nemenda þegar þeir

eru spurðir. Margir þeirra hafa sterkar skoðanir á því sem betur mætti fara og hvetja til þess að breyting verði á (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir 2018). Breyting á stöðu dönskunnar frá því að vera fyrsta erlenda tungumálið sem kennt er yfir í að víkja sæti fyrir ensku má líta á sem eðlilega þróun í ljósi sögunnar en það dregur ekki úr nauðsyn þess að íslensk börn og ungmenni læri fleiri en eitt erlent tungumál. Samvinna Norðurlandanna hefur upp á ýmsa kosti að bjóða sem margir hafa nýtt sér hingað til og engin ástæða er til að horfa til breytinga á því sviði. Efnislegar áherslur í námsgögnum endurspeglar ekki þennan raunveruleika. Námskrár í erlendum tungumálum hafa verið ákveðin þungamiðja í þessari grein, einkum sú nýjasta, sem gefin var út 2013. Þessi námskrá byggir á Evrópska tungumálarammanum, sem aftur byggir á samfelldum áratugalöngum rannsóknum og útfærslum sem nýtast bæði kennurum og nemendum.

Því miður var námskránni ekki fylgt úr hlaði með þeim hætti sem við á, né skeytt um það sem fylgja þarf námskrá, s.s. námsefni í takti við áherslur, fræðslu til handa kennurum og eftirfylgni sem tryggir að allir þættir vinni saman og bæti þróun í skólasterfi. Á þessum grundvelli má efla gæði skóla og að nemendur fái það ílag sem þeir þurfa og viðspyrnu til að þroskast í námi. Námsgögn í dönsku sem skólar eiga kost á eru of gömul og hafa ekki fylgt almennri þróun í tungumálakennslu. Enn gætir í verulegum mæli verkefnagerða og matsaðferða sem ættu að heyrja sögunni til. Enn má nefna að ekki hefur tekist að gera talað mál að sjálfsögðum þætti í tungumálakennslunni, sem þó er ekki alfarið hægt að skrifa á ábyrgð námsefnishöfunda. Betur þarf að standa að menntun kennara í faggreininni. Að standa traustum fótum í faginu er forsenda sjálfstrausts og öryggis í kennslu. Að sjálfsögðu kemur fleira til sem eflir kennara og framgöngu þeirra í starfi en hætt er við að það nýtist ekki nema grunnurinn sé traustur. Stuðningur við kennara, hvort sem hann kemur innan úr skólakerfinu eða utan frá, er alltaf af hinu góða. Og enn má ítreka að það er á ábyrgð ráðuneytisins og stofnana þess að allt virki eins og það á að virka.

HEIMILDIR

- Aðalnámsskrá grunnskóla. Erlend tungumál. Reykjavík. Mennta- og menningar-
málaráðuneytið 2013.
- Aðalnámsskrá grunnskóla. Erlend tungumál. Reykjavík. Menntamálaráðuneytið
2007. Sótt 20. apríl 2022 á https://www.stjornarradid.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/ritogskyrslur/adalnamskra_grsk_erlend_mal.pdf
- Aðalnámsskrá grunnskóla. Erlend tungumál. Reykjavík. Menntamálaráðuneytið
1999.
- Aðalnámsskrá grunnskóla. Reykjavík. Menntamálaráðuneytið. 1989.
- Aðalnámsskrá grunnskóla. Erlend mál enska og danska. Reykjavík. Menntamála-
ráðuneytið 1976.
- Almenningsfræðsla á Íslandi 1880–2007. Síðara bindi. 2008, 31–32. Ritstýrt af Lofti
Guttormssyni. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Ásdís Grétarsdóttir og Erna Jessen. 2009. *Ekkó*. Námsgagnastofnun.
- Ásdís Grétarsdóttir og Erna Jessen. 2017. *Tak*. Námsgagnastofnun.
- Birna María Svanbjörnsdóttir, María Steingrímisdóttir, Trausti Þorsteinsson. 2006.
Stuðningur við dönskukennslu. 2003–2006. Danskt – íslenskt samstarfsverkefni.
Úttekt. [https://www.unak.is/static/files/Skolathrounarsvid/2006/donsku-
kennsl_2003_2006.pdf](https://www.unak.is/static/files/Skolathrounarsvid/2006/donsku-kennsl_2003_2006.pdf)
- Brynhildur Anna Ragnarsdóttir. 2022. „Et islandsk læremiddel i dansk – set i lyset
af læseplanen og Den fælles Europæiske referenceramme for Sprog.“ Ritstýrt af
Karin Risager. *Sproglig og kulturel mangfoldighed i læremidler til sprogundervisning i
Norden. Dansk og svensk som fremmedsprog, andetsprog, førstesprog, nabosprog og trans-
sitsprog*. Ritstýrt af Karin Risager. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur.
- Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir. 2018. „Hvordan udtrykker
elever og lærere deres oplevelse af skandinaviske sprog i det vestnordiske klas-
seværelse?“ Ritstýrt af Höskuldi Þráinssyni og Andrias Sølvará. *Frændafundur 9*,
159–173. Hugvísindastofnun. Reykjavík.
- Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Language*. 2001. [https://
rm.coe.int/1680459f97](https://rm.coe.int/1680459f97)
- Council of Europe, 2007. EPOSTLE The European Portfolio for Student Teachers
of Languages. [https://www.ecml.at/Portals/1/documents/ECML-resources/
EPOSTL-EN.pdf?ver=2018-03-22-164301-450](https://www.ecml.at/Portals/1/documents/ECML-resources/EPOSTL-EN.pdf?ver=2018-03-22-164301-450)
- Council of Europe/Menntamálaráðuneytið. 2006. ETM=Evrópska tungumálamapp-
an. https://vefir.mms.is/pdf/elp_lower_disa_2.pdf
- Dönskukennarar: Facebook hópur. Sótt 19. apríl 2022 á [https://www.facebook.com/
groups/427520660637604](https://www.facebook.com/groups/427520660637604).
- Eide, L. 2014. „Latin-Amerika i lærebøger i spansk. Hvad formidles og hvilke stem-
mer kommer til ordre?“ *Sprogforum* 59, 69–77.
- Gerður G. Óskarsdóttir. 2018. „Áhrif í orði eða á borði? Skólarannsókn- / skóla-
þróunardeild 1966–1990.“ *Skólaþræðir. Tímarit samtaka ábúgafélks um skólaþróun*.
[https://skolathraedir.is/2018/12/29/ahrif-i-ordi-eda-a-bordi-skolarannsokna-
skolathrounardeild-1966-1990/](https://skolathraedir.is/2018/12/29/ahrif-i-ordi-eda-a-bordi-skolarannsokna-skolathrounardeild-1966-1990/)

- Guðrún Tinna Ólafsdóttir. 2010. *Kan du lide dansk? En undersøgelse af unge islændinges holdning til danskfaget i folkeskolen*. BA-ritgerð í dönsku. <https://skemman.is/handle/1946/5059>
- Helsinkisáttmálinn. 1962. <https://www.norden.org/da/sprog>
- Henriksen, B. 1999. „Ordforråd og ordforrådsindlæring.“ Í *Studier i dansk som andetsprog*. Ritstýrt af Holmen A. og K. Lund 71–106. København: Akademisk Forlag.
- Íslex <https://islex.arnastofnun.is>
- Lög um fræðslu barna nr. 59/1907.
- Lög um grunnskóla 2008/§25. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2008091.html>
- Lög um menntun, hæfni og ráðningu kennara og skólástjórnenda við leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2019095.html>
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. Reglugerð um fagmenntun kennara 2009. <https://island.is/reglugerdir/nr/0872-2009>
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2019. Dansk-íslenskt samstarfsverkefni um stuðning við dönskukennslu á Íslandi. <https://www.stjornarradid.is/verkefni/menntamal/styrkir-og-sjodir/donskukennsla/>
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. 2021. Mat á innleiðingu aðalnámskrár grunnskóla. Niðurstöður kannana og aðgerðir til úrbóta. Sótt 20. apríl 2022 á https://www.stjornarradid.is/library/01--Frettatengt---myndir-og-skrar/MRN/Mat%20%C3%A1%20innlei%C3%B0ingu%20a%C3%B0aln%C3%A1mskr%C3%A1r%20grunnsk%C3%B3la_til%20birtingar%20%C3%A1%20vef_2021_a.pdf
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. 2020. Framtíðarstefna um samræmt námsmat. https://www.stjornarradid.is/library/01--Frettatengt---myndir-og-skrar/MRN/191015_framt%C3%AD%C3%B0arstefna%20um%20samr%C3%A6mt%20n%C3%A1msmat_lokagerd.pdf
- Menntamálaráðuneytið. 1960. Námskrá fyrir nemendur á fræðsluskuldaldri. Reykjavík.
- Morgunblaðið. „Vilja heildar endurskoðun á dönskukennslu“. Sótt 21. apríl 2022 á https://www.mbl.is/frettir/innlent/2021/06/24/vilja_heildarendurskodun_a_donskukennslu/
- Neuner, G. 2003. „Socio-cultural Interim Worlds in Foreign Language Teaching and Learning.“ Í *Intercultural Competence*. Ritstýrt af Byram, 17–35. M. Council of Europe.
- Norden i skolen <https://nordeniskolen.org>
- Nordisk Ministerråds handlingsplan for Vision 2030 er godkendt af de nordiske samarbejdsministre og gælder for perioden 2021–2024 <https://www.norden.org/da/information/handlingsplan-vision-2030>
- Nordkvelle, Y. og Tvette, 2010. Í *Nord/sør perspektivet i norske lærebøger: rapport laget for Hei Verden*. [Stavanger]: Hei Verden. 2010.
- Nordspråk <https://nordsprak.com>
- Risager, K. 2022. „Internordisk sprog- og kulturpædagogik.“ Ritstj. Karin Risager. *Sproglig og kulturel mangfoldighed i læremidler til sprogundervisning i Norden. Dansk og svensk som fremmedsprog, andetsprog, førstesprog, nabosprog og transitsprog*. Ritstýrt af

- Karin Risager. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur.
- Risager, K. 2018. Representation of the World in Language Textbooks. Languages for Intercultural Communication and Education: 34. Multilingual Matters. Bristol.
- Risager, Karen. 2014. „Om at analysere kultur i læremidler“. *Sprogforum* 59, 78–86. Sprogpiloter <http://www.sprogpiloter.org>
- Stæhr, L.S. (2019) „Ordforrådstilegnelse – fundamentet for kommunikativ kompetence.“ In: A.S. Gregersen (red.) *Sprogfag i forandring – pædagogik og praksis*. 3. udg. bind 1, 169–200. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Ung norræn, Ungmennadeild Norræna félagsins, (t-póstur til BAR, 9. október 2021) vísa til <https://www.norden.org/da/information/handlingsplan-vision-2030>.
- Þórhildur Oddsdóttir. 2019. „Nabosprog i det islandske skolesystem“. *Nyt nordisk! Initiativer inden for nordisk sprog- og tekstpædagogik*, 87–88. Nordplus.
- Þórhildur Oddsdóttir. 2022. „To islandske læremidler i dansk. Ordforrådet og dets rolle i forhold til den kulturelle læring.“ Ritstj. Karin Risager. *Sproglig og kulturel mangfoldighed i læremidler til sprogundervisning i Norden. Dansk og svensk som fremmedsprog, andetsprog, førstesprog, nabosprog og transitsprog*. Ritstýrt af Karin Risager. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur.
- Þjóðskrá. Hvar búa Íslendingar í útlöndum? 2018. <https://www.skra.is/um-okkur/frettir/frett/2018/02/22/Hvar-bua-islendingar-i-utlondum/>

ÚTDRÁTTUR

Við höfum námskrár en við notum þær ekki

Greininni er ætlað að vekja athygli á ýmsu sem einkennir sögu dönskunnar sem faggreinar í skyldunámi í íslenska skólakerfinu og hlut menntamálayfirvalda í því ferli. Sagan birtist í námskrám, námsefni, efnisvali, kennslufræðilegum áherslum og mistraustu baklandi.

Fram kemur í námskrám að dönskunám er Íslendingum nauðsyn til að geta verið virkir þátttakendur í norrænu samstarfi og á norrænum vettvangi. Í öllum sex námskránum eru ákvæði um að leggja skuli áherslu á að nemendur venjist við mælt mál á dönsku og fái þjálfun í að tala hana. Þessir tveir þættir eru endurteknir í öllum námskrám en tengsl við þá eru lítt sýnileg í námsefni. Sama má segja um þær kennslufræðilegu áherslur sem fram koma í námskrám, en líkur eru á að námsgögn sem ekki sækja fræðilegan styrk í námskrá vinni gegn framþróun í kennslu. Óbeinar væntingar til kennara í námskrá um hæfni til að halda úti kennslu á dönsku eru í mótsögn við mjög ólíkan bakgrunn þeirra í faginu og beinir sjónum að brot-hættu baklandi sem er langt frá því sem kennarar ættu að þurfa að sætta sig við. Þrátt fyrir aukið aðgengi að dönsku menningar- og málumhverfi virðist staða fagsins því miður ekki vera sú sem hún gæti verið.

Lykilorð: Námskrá, kennslufræði, Evrópuramminn (CEFR), danska, norrænt samstarf, yfirvöld menntamála, námsefni í erlendum tungumálum

ABSTRACT

We have curricula but we do not use them

The purpose of this article is to draw attention to various aspects that are characteristic for Danish as a compulsory subject within the Icelandic educational system and the part authorities play in that process. The history appears in current and past curricula, teaching and learning materials, content choices, didactic emphases, and insufficient support.

The curricula, representing the authorities' main aim for choosing Danish as one of the main subjects in compulsory education, state that learning Danish is a necessity for Icelanders to enable them to be active participants within the Nordic community at all levels. All six curricula (1960 – 2013) contain provisions emphasising that students learn to understand spoken Danish and opportunities to practice their oral skills in the language.

These two focus areas are repeated in all curricula but are not apparent in the teaching-learning materials. This invisibility also applies to the didactics represented in curricula, which is unfortunate as it is likely that learning materials that do not have a strong theoretical basis in the curriculum are likely to work against advances and development in teaching. There is a discrepancy in the curriculum between indirect expectations of teachers regarding their competences in teaching Danish, and the highly different professional background of Danish teachers, which again puts the focus on fragile professional support that is far from what teachers should have to accept. Despite increased access to the Danish cultural and linguistic environment, the status of Danish in Icelandic schools unfortunately does not seem to be what it should be.

Keywords: Curricula, Didactics, CEFR, Danish, Nordic dimension, educational authorities, L2 Learning materials